

● **Konuşturan:** Hüseyin Kaya

*“Zamanede gazeli kimse almıyor Sabit
Güzellere verilen tuhfe-i selam gibi”
diyor şair. Üstelik divan şiirinin revaçta olduğunu
sandığımız yıllara ait bu beyit. Şiire biçimine göre
değer vermek ezeli bir hastalık mı bu coğrafyada?*

Kuşkusuz her devirde edebiyat muhitlerinde de çeşitli hastalıklar olmuştur. Sabit’in de asıl mustarip olduğu meşhurluk hastalığına yakalanma riski matbuatla birlikte sosyal ağların genişlemesi bu hastalıkta patlama yapmıştır. Sabit de buna göndermede bulunuyor.

Peki, o zaman biz de günümüzde revaçta olan serbest şiirin gidişatı ile ilgili şöyle diyebiliriz. Herkes bir şeyler yazıyor ama anlam ve bütünlük olarak birbirine o kadar zıt kelimelerle şairin karnının bile kabul etmeyeceği manada şiirler yazılıyor.

Türk edebiyatında 9 Aruz 24 Rubai kalıpları ve bu kalıplar içinde: Gazel, Kaside, Mesnevi, Murabba, Rubai, Tuyuk, Şarkı, Terkib-i Bend, Tercih-i Bend, Kıta, Müstezat türünde şiirler ve hece şiirinde sık kullanılan 7, 8, 11, 14’lü hece ölçüsü ve kendi içinde Mani, Semai, Koşma, Destan, Öğütleme, Güzelleme, Koçaklama, Taşlama diye sürer gider.

Önünüzde uçsuz bucaksız bir edebiyat arazisi hangi türden şiir ekersen ek, her birinin ayrı bir yazılışı ayrı bir dokunuşu vardır. Günümüz şairleri kahir ekseriyeti yukarıda bahsettiğim şiir türlerinin çok azının adını duymuş ama nasıl yazılacağını da bilmiyordur. İnsan bilmediği şeyin cahili olur derler ya maalesef cahilliklerinin farkında bile değiller. Türk şiirininin köklerine inmeden aruz ve hece şiirinden gıdalanmadan, “modern şiir” yazmaya çalışması âmâ olan bir insanın filii tarif etmesine benzer türden şiirler yazdığını söylesem ayıp etmiş olmam inşallah.

Sabit’in dizesine dönecek olursak şiir sadece,

Fâilâtün / Fâilâtün / Fâilâtün / Fâilün

– . – – / – . – – / – . – – / – . –

kalıbıyla şiirler yazılıysaydı günümüz serbest şiirden ne farkı kalırdı. Gelecekte Türk şiirinin köklerine inmeden sadece serbest şiirlerle Türk şiirini değerlendirmeye çalışanlar ‘bu şiirler de tornadan çıkmış gibi birbirine benziyor’ diyeceklerdir kuşkusuz. Bunları söylerken elbette şiirin belli kalıplara hapsedilmesi tarafında değilim. Yukarıda kısmen de olsa bahsettiğim şiir türlerinden beslenerek kendi sesini/üslubunu oluşturmalı ki şair, biz ona şair diyelim. Kendi şiir

köklerinden beslenmeyen şairlerin şiirleri, şairinin ismini kaldırıp şiirleri alt alta ekleyip bir kitap haline getirdiğimizde üç aşağı beş yukarı bütün şiirler bir şair tarafından yazılmış hissi verecektir.

Şiirimizdeki bu serbest şiir hastalığı artık edebi zevkimizin önünü tıkamaya başladı. Ya da şöyle diyelim: Artık bu baraj ömrünü tamamladı. Bir örnek daha verelim: Günümüzde meyve, sebze ve tahıl ürünleri nasıl gdo’lu hale getirilerek hem vitamin değerleri düşürüldü hem de çeşitli hastalıklara davetiye çıkarılmaya başladı. Siz bunu edebiyata uyarlayarak sözün devamını söyleyebilirsiniz.

Her şeyin fitratının, doğallığının bozulduğu bir ortamda daha farklı bir deyişle naylonunun çıktığı bir çağda, “kullan at” düşüncesinin iliklere kadar işlediği bir dönemde şiirin de bu halde bulunması doğal o zaman ve böyle devam edecek belki de. Sizin ifadenizle kara kovan balın değerini yalnızca gerçek balı tadanlar bilecek ve görecek. Güncel şiir algısına fazla takılmamak ve işimizi yapmak daha yerinde bir tavır olmaz mı bu durumda?

Bilgi güçtür, beceridir aynı zamanda yapılan, yapılacak olan işin sorumluluğunu kabullenmek demektir. Bu bilinçle hareket ettiğimizde bilgi ve beceriyi de sadece kendimiz için kullanmak da doğru değildir. Bu bilgi ve becerimizi insanlığın hayrına olacak şekilde taşıyorsak mutlaka başkalarının da kullanımına açmak zorundayız.

Dünyada iyilik de kötülük de devamlı el değiştirerek başka insanlara aktarılır. İki karşı karşıya geldiğinde mıknaşın ters uçları gibi birbirlerini iterler. Eğer birbirlerinin bazı huylarını çekiyorlarsa da burada bir durup düşünmek gerekir. Muhafaza edilmeyen başkalarının paylaşımına açık olmayan bilgi, beceri, yetenek sadece araç olmak için kullanılır ve işi bittikten sonra da geri dönüşümü bile olmaz. Glikozun içine yeterli miktarda bal esansı damlattığında hem görüntü hem de tat olarak elbette balı andırabilir. Önemli olan sizin gerçekten bal mı yoksa glikozdan üretilmiş başka bir şey mi yediğinizdir. Bu artık sizin damak tadınıza ve midenizin kabullenmesi ile alakalıdır.

Güncel şiir algısına gelince, elbette takılmak gerek. En basitinden bir ayakkabı alırken derisinin gerçek mi suni mi olduğuna bakarız ona göre de imkanla-

rımız ölçüsünde hangisini alacağımıza karar veririz. Şahsi ihtiyaçlarımızın giderilmesinde en güzeline, dayanıklısına talip olmayı öncelerken bunu neden edebiyata uyarlayarak daha iyisini okumak, daha güzelini yazmak varken yetersizliğimizin önünü kapatıp laf ile peynir gemisi yürütmeye çalışıyoruz, öncelikle bunun sorgulanması gerekir.

Şiir yazar ya da yazacak olan kişinin öncelikle akademik anlamda şiirin içine girerek tarihten günümüze şiir coğrafyasını tanımadan şiir yolculuğuna çıkmaması gerekir. Çıkarsa ne olur? Körler körleri, sağırlar sağıları ağırlayarak geleceğe kalacak edebiyat metinleri arasında aradığımızı bulmak için büyük gayretler sarfetmek zorunda kalacağız.

Her insan, şair/yazar yaşadığı çağdan sorumludur. Eğer yaşadığı çağdan, gelecek çağlara aktarabileceği düşünceleri yoksa yazdıkları da karın gurultusundan başka bir şey değildir. Bu sorumluluk bilincini kullanmayan şair/yazarların eserleri ise bir kullanımlık malzemeler sınıfına dahil edileceklerdir.

Burada bazı arkadaşların günümüz şiirine dair kullandıkları ifadeler geliyor. Derler ki mealen: "Günümüzde teknoloji malum aldı başını gidiyor, kahve yerini cafeler aldı. Bahçelerin, bağların yerini parklar aldı. Ekonomi, sosyal medya, hız, AVM, ATM, metropol şiirimize girmeli zira doğal bir şey kalmadı." Ve hatta derler ki: Hayatımızın ölçüsü yok, şiirimizin niye olsun." Ben burada sadece aktaran kişi olarak bu savunmaya vereceğiniz cevabı rica ediyorum.

Kapitalizmin sunmuş olduğu her icat beraberinde bir kültürü de dayatır. Sizi hem bu kültürün canı hem kaportası etmek ister. Sunulan bu hizmetlerin arkasında birinci amaç maddi menfaat mı elde etmek yoksa insanlığın faydasına sunulan bir hizmetten yararlanmak mı? Asıl mesele burada çatallaşıyor. Söz konusu yenilikleri hayatımızın bütün sahalarında uygulamaya başlarsak sunulan hizmetin kölesi oluruz. Önemli olan bu hizmetlerden insani değerlerimizi aşındırmayacak derecede faydalanabiliyorsak güzel bir şey, değilse halimiz harap demektir.

Şiir, akıl ve kalbin terazinin iki kefeşi gibi tartarken birbirinin ibiğini gelecek şekilde tartılarak söylenirse şiir olur, değilse aklın putlaştırıldığı, her şeyin akılla çözülebileceği tezi üzerinden hareket ederiz insani erdemlerimizden yoksun et ve kemik yığını bir insan kalmamızdan öteye geçmez.

Batıda gönül/kalp kelimesinin bir karşılığı yoktur. Onlara göre kalp bedeninin içinde bir saat, bize göre ise hüznün, sevincin, hiddetin, şiddetin kumanda mer-

kezlerinden birisidir.

Şiir akla mı dokunmalı yoksa kalbe mi? Bana göre her ikisine de.

Bizler insan olarak aklımızı ve kalbimizi çok zaman mihenk olarak kullanırız. O zaman şöyle diyebiliriz: Akla ve kalbe dokunmayan şiir, şiir değildir. Şiir, öyle dolaşıma sokulan her kelime ile yazılmaz. Türkçeye sonradan monte edilen ya da bir başka kelimenin yerine ikame edilen kelimeler de şiirde aykırı durur. İsterseniz irticalen sonradan monte edilmeye çalışılan kelimelerden bir dördlük yazayım anlayabilirseniz ya da size dokunursa buyurun dokunsun.

*Olanaksız aşklar absürt kompleksler
Ambiyans sözcükler konsensüs oldu
Benden okey aldı yeni trentler
İllegal acılar pozisyon aldı.*

Aha yeni kelimelerle bir dördlük, nereye nasıl dokundu orasını bilemem.

Şiirin ölçülüsüne de ölçüsüzüne de karşı değilim ama şiirin kendi içinde bir dil ölçüsü olmalı, bunun dışına çıktığınızda asıl ölçüyü o zaman kaçırsınız. Şair bir duvar örüyorsa briket bulamadığı yere tuğla, tuğla bulamadığı yere kerpiç, kerpiç bulamadığı yere de taş koyarak duvarı nasıl öremezse şiiri yazarken de birbirinden uyumsuz kelimelerle şiiri yazamaz yazar sa ne olur yazmasa daha iyi. En iyisi biz "açıp sandığı dökmeyelim pambığı"

Cemal Süreya "Folklor şiire düşmandır" diyor bir yazısında. Ne kadar tartışıldı orasını sevenleri daha iyi bilir. Aha benden de bir cümlecik: Kökü bizde olmayan, başka dilden dilimize geçip zaman içinde dilimizle kaynaşan kelimeler haricinde Türk diline uyumsuz her kelime şiire düşmandır.

Folklor Şiire Düşman yazısı ile Cemal Süreya'nın sonraki dönem şiirlerinde bir çelişki var ama burada başka bir soru geliyor aklıma. Ahmet Haşim hece ölçüsünü "köylü vezni", Cenap Şahabettin ise "parmak hesabı" olarak nitelendiriyor. Ziya Paşa merhum ise önce halk dilini ve şiirini överken sonradan Harabat'ında halk şairlerinin şiirlerini "eşek anırması"na benzetiyor. Üçü de büyük şair muhakkak lakin bu tanımlar, ifadeler de büyük. Sizce bu şairlere bu sözleri söyleten ne olabilir?

Atalarımız "Eskisi olmayanın yenisi olmaz" demişler. Kendi şiir geleneğinizi tanımadan yeni (modern şiir) yazmaya çalışmak süt tozundan yoğurt yapmaya çalışmak gibi bir şeydir. Günümüzde halk şiiri olarak küçümsenen hece şiirinin elbette yüzlerce kötü örnekleri olduğu gibi bizi sarsan kendimize getiren yüzlerce güzel örnekleri de vardır. Elbette her şairin söylediği kendisini bağlar. Katıldığımız yönleri olur

ya da olmaz. Ben yine de iyi niyetle düşünerek söz konusu şairlerin kullanıla kullanıla yalama olmuş kafiye ve uyaklarla yazılan hece şiirlerini kastettiklerini zannediyorum. Burada önemli olanın üzüm yemek olması gerekirken bağcıyı dövmenin ahlaki olmadığına inanıyorum. Cemal Süreya'nın *Folklor Şiire Düşman* demesinin altında yatan gerçek maalesef yanlış anlamalara da sebebiyet verecek şekilde algılanmış ve serbest şiirin haricinde yazılan hece ve aruz ölçüsüne kapıların kapandığı şeklinde bir kanaat oluşmasına vesile olmuştur. Diğer üç şaire gelince yenilik adına söylemeye çalıştıkları muhakkak ama yeniliğin yani modern şiir kavramının içini doldurmaya yetmeyen söylemlerin "atma"dan tutmaya geçeceği de muhal gözükmemekte. Bütün bu tartışmaları gelenekten kurtularak yeni bir söylem geliştirmek için ortaya atıldığını geleneğe yaslanmadan geleceği kucaklama çabaları olarak görüyorum.

Muharrem Dayanç ile yapmış olduğumuz bir söyleşide Fazıl Hüsnü Dağlarca'dan naklederek şöyle der: "Bana birçok şair sormuştur, nasıl şiir yazalım? Dedim ki onlara, hâlâ da söylüyorum, Türkçede kullanılan on beş tane hece vezni vardır revaçta, otuz tane de aruz vezni vardır. Divan edebiyatını kuran aruz vezni. Elli defter al arkadaş; her deftere bir vezin yazacağım ben aruzdan ve heceden. O defteri o vezinle dolduracaksın. Hatasız, okuyacağım bir tek vezin düşüklüğü, kafiye düşüklüğü olmayacak. Sonra beraber oturacağız o defteri yakacağız. Sen şiire başlayacaksın."¹

O zaman buradan yola çıkarak şöyle diyebiliriz: Dağlarca'ya göre şair olma vasıflarını taşıyan ya da gerçekten şair olmak için çaba sarfeden şair adaylarına çok işi düşecek demektir.

Benim görebildiğim son elli yıldır serbest şiirin tüm barajları doldu. -Bu barajların kapaklarının artık açılma vakti geldi geçiyor- Edebiyat ve estetik değerlerden yoksun, insana dokunmayan birbiriyle anlam ilişkisi olmayan, okunduğunda bir çağrışımı olmayan ya da ne manaya geldiği anlaşılmayan rast gele kelimelerle şiirler yazılıyor.

O zaman aklımıza şöyle bir soru takılır: Şiir anlaşılabilir için mi yazılır anlaşılabilir için mi?

Günümüzde gerek edebiyat dergilerinde yayımlanan/kitaplaşan şiirlerin çoğunda ya bir dize ya da bir kelime ancak gönlüme dokunuyor. Bunun böyle olmaması gerekir. Ya bende bir terslik var ya da şiirlerini okuduğum şairlerde.

Gerek hece şiirinde gerekse serbest şiirde kötü örnekleri vererek şiir medeniyetimi küçümsemeye kimsenin hakkı yoktur. Bunu derken elbette hece/aruz serbest tarzda güzel şiir yazarları bu kaidenin dışında tutuyorum.

¹Tayyib Atmaca, *Hece Taşları*, 29: 4, Kahramanmaraş, 2017.

Şiir tarihimize baktığımızda hece ve aruzla yüz yıllar boyu devam eden gelenekten Cumhuriyet'ten sonra peş peşe kopuşlar var ve sürekli şiirde yeni arayışlar var. Biçimsel olarak serbest tarzın benimsendiği çağlardayız. Bu durum sadece bizim edebiyatımızda değil, dünya edebiyatında da benzer bir seyre şahit oluyoruz. Şiirde söyleyiş, tarz arayışlarının bir gün sona ereceğine ya da yeniden geleneksel biçimlere dönüleceğine inanıyor musunuz? Bu kırılma, bu arayışlar devam edecek mi yoksa bir süre daha?

Hece ölçüsü millet olarak bizim ortaya koyduğumuz bir şiir türüdür.

Dîvânü Lügâtî't-Türk'te, Alp Er Tunga için söylenen sagu/ağıtdan bir giriş yaptıktan sonra konuşursak belki kavramlar daha iyi yerine oturur:

"Alp Er Tunga öldi mü
İsiz ajun kaldı mu
Ödlek öçin aldı mu
Emdi yürek yırtılır"

Bu şiir gönümüzde halen kullanılan (4+3=7) hece ölçüsüyle yazılan bir şiir. Bu kalıp yaygın olarak kullanılmasına rağmen daha sonraki yıllarda 8, 11, 14, 16'lı hece ölçüsüyle yaygın olarak kullanılmaya başlamıştır. Peki neden, 9, 10, 12, 13... heceli şiirler yazılamaz mı diye bir soru aklınıza gelebilir. Evet yazılabilir ama 1, 3, 5, 7, 8, 11, 14, 16 hece ölçüsünün dışına çıktığımızda şiirdeki ahengi yakalayamayız. Tabiri caizse notayı bilmeden devamlı mızrabı tele dokundurursunuz bu da hem sizin hem de dinleyenin kulağına kuru gürültüden başka bir şey akıtmaz.

Yukarıdaki örnekte de bahsettiğimiz gibi 8'li hece ölçüsü zaman içinde farklı ölçülerle denenerek şiirin hem ritmik akışını hem de ses ahengini yakalayarak günümüze kadar getirilmiştir. Bundan sonra daha farklı ölçüler denenir mi zannetmiyorum. Aynı şeyi aruz ölçüsüyle yazılan şiirler için de düşünebiliriz. Mesela ben hece ölçüsünün çok bilindik ölçülerinin tamamıyla şiirler yazdım ama aruz ölçüsüyle:

Gökyüzünden döndü kuşlar ufka çıplak gözle baktım

Fâilâtün / Fâilâtün / Fâilâtün / Fâilün
kalıbının dışına çıkarak

Fâilâtün / Fâilâtün / Fâilün

Feilâtün / Feilâtün / Feilâtün / Feilün

Feilâtün / Feilâtün / Feilün

Mefâilün / Mefâilün / Mefâilün / Mefâilün

Mefâilün / Mefâilün / Feülün

Mefâilün / Feilâtün / Mefâilün / Feilün

Mef'ülü / Mefâilü / Mefâilü / Feülün

Mef'ülü / Fâilâtü / Mefâilü / Fâilün

Kalıplarını daha deneyemedim. Bu hem benim bilgi eksikliğimden hem de zamanında aruz ölçüsüyle

şiiir yazma devrinin kapandığı vehmimden kaynaklandığını itiraf ediyorum. Aruz kalıplarını da hece kalıpları gibi pekâlâ düşünebiliriz. O zaman şunu diyebiliriz: Hece de aruz da zaman içinde kendini yenileyerek günümüze kadar gelmiştir.

Biz şimdi bilgiçlik taslayıp “hece ve aruz ölçüsüyle yazılan şiiirlerin devri kapanmıştır” deme cüretini kendimizde görürsek geçmiş bir kalemde siler ve “Merdi kıpti şecaat arz ederken sirkatin söyler” durumuna düşeriz.

Kendi köklerinden beslenerek kendi kökünü tanımayan şair; ancak âmâ bir insanın fili tarif edişine göre şiiir yazar. Evet, Cumhuriyet ile birlikte şiiirde yeni arayışlara gidilmesi sonucunun geldiği noktaya bakarsak bir şiiir ne kadar anlaşılmaktan uzaksa “bu şiiir derin bir şiiir ama ben anlayamıyorum” safatasının içinde buluruz kendimizi. Günümüz ya da daha önceleri yazılmış güzel serbest şiiir örneklerini elbette göz ardı etmiyorum ama bu güzel şiiirleri yazarların da en azından gelenekten beslendiğine inanıyorum.

Şiiir anlaşılmayacaksa bırakın şairin karnında kalsın.

Bir şair gerçekten şiiir yazmak için yola çıkacaksa öncelikle tarihten günümüze doğru akan şiiir ırmaklarını tanımalı, onların içinde yüzmeli, boğulma tehlikeleri yaşamalı ki ne söyleyecek ne yazacaksa ondan sonra işe koyulmalı.

Bu durum ne zamana kadar böyle devam edecek sorunuza gelince: Önce şair “ben”ini bir kenara bırakıp “benden önce bu vadilerden kimler geçmiş, bu yanıkılanan hoş sedalar kimin?” sorusunu kendi kendine sorduğunda tırmığın sapı alınının çatına değecek ve akli başına gelecektir.

Günümüzde şair sıfatıyla kimi metinleri ortaya koyan, kitaplar yayımlayan pek çok ismin maalesef aruzu geçelim hece ölçüsünü bile bilmediklerine ben de şahit oluyorum çoğu zaman. Bir şekilde yolu aruz, divan vadisine düşenler ise oradan imge, söyleyiş devşirme peşinde. Peki, bu kastı ya da düşmanlık nereden geliyor acaba? Yani bakıyoruz, Fransız, İngiliz hatta Japon şiiirine ait biçimleri öğrenme, uygulama çabasında olan şairler görüyoruz. Onları öz mayalarından uzak tutan şey ne olabilir? Yalnızca “moda” ile bunu açıklamak mümkün mü?

Konuşmalarımızın bir yerinde Valery’nin “Aslanın vücudu, yediği hayvanlardan mürekkeptir” sözünü söylediğimi zannediyorum. Yine bu cümleden başlayarak sohbetimizi sürdürelim. İnsan; yediğine, içtiğine, giydiğine gösterdiği özeni kendisini ifade edebilmesine katkı sunacak şekilde okumada ve yazmada gösteremiyor maalesef. Bilginin güç olduğunu

bilmeyen insan, bilgisizliğin kendisini nereye sürükleyeceğinden habersiz yaşar. Her insanın nasıl ki bir damak tadı varsa elbette gönlün de bir düşünce tadı vardır. Her milletin kendine özgü bir adab-ı muşeretini kanunları vardır. Bunun dışına çıktıkları takdirde kozmopolit bir hayat sürmeye başlarlar. Mesela bir eve misafir gittiğimizde -ev sahibi ayakkabımızla girmemizi istese bile- ayakkabımızı çıkarıp öyle içeri gireriz. Ayakkabı ile girmek istediğimizde de ev sahibini aşğılamış oluruz. Şairlerin çoğu Molla Kasım’dan habersiz kendilerini Yunus görüyorlar maalesef. Bu bütün şairler için elbette geçerli değil ama çoğu ‘ben yazdım oldu’ diyecek kadar bilgisizliğinin farkında bile değiller.

Şiiir türlerini elbette bilmek gerek, bilmeyen şair ne diye şiiir yazar onu da bilmem. Hece ölçüsüyle yazan bir şair, aruz ölçüsüyle yazanlara bön bön bakmamalı ama şiiirin de hakkını vermek zorundadır. Günümüzde hece ölçüsüyle şiiir yazarların küçümsendiğini hatta bu şiiirin modasının geçtiğini söyleyenlerin çoğunlukta olduğunu da biliyorum. Bu çoğunluğun hece ölçüsü deyince sadece ölçünün tutturulması, duraklarının nasıl olduğundan bile haberdar olmadıklarını söylemekte bir beis görmüyorum.

Bir şairin şiiirde ses akışını yakalamasının yolu geleneksel şiiirimizi tanımakta geçer. Şiiir gereksiz kelimeler ve laf olsun torba dolsun kabilinden kafiyelerle yazılmaz, bizzat duygu düşünce ile yazılır. Duygu ve düşünce birbirini beslemediği müddetçe de yazılan şiiir şiiir olmaz.

Günümüzde gerek edebiyat dergilerindeki şiiirle-re bakın gerekse çıkan şiiir kitaplarına sanki bütün kitaplar, şiiirler birkaç değişik tornadan çıkmış gibi birbirlerine ne kadar benzediklerini göreceksiniz. Fransız, İngiliz şiiirini bilmem ama Japon şiiiri (Hauki) bize biraz daha yakın 5, 7, 5 ölçüsüyle yazılan bu şiiiri varsın denesinler ama illaki ölçülü şiiir yazmak istiyorlarsa da hece, aruz, rubai kalıp ve ölçülerinde yazsınlar. Bizim şairler için şöyle demek lazım: “Ol mahiler ki deryalar içredir deryayı bilmezler”

Şair olmak için kendini paralayan söz konusu şairler bir gün kendi şiiir damarlarımızda kaynayan asil şiiirin mayasıyla mayalandığında asil şiiiri yazmaya başlayacaklar. İş kötü tarafı serbest şiiir diye her önümüze konan kötü örnekler geleceğe iyi örnekler olarak aktarılsa vay gele o kötü örnekleri bırakanların başına...